

Openingstekst: Psalm 5: 2-4

Hoor mijn woorden, Heer,
sla acht op mijn klagen
Luister naar mijn hulpgeroep,
mijn koning en mijn God,
tot U richt ik mijn bede.

Lezing:

Deuteronomium 6: 4-5 (Naardense Bijbel)

4. Hoor, Israël! -

de Ene is onze God, de Ene alleen!

5. Liefhebben zul je

de Ene, je God,

met heel je hart,

met heel je ziel,

en met al je macht!

Exodus 20: 1-17 (Naardense Bijbel)

1. God spreekt

al déze woorden en zegt:

••

2. ik ben de Ene, God-over-jou,
die jou heb uitgeleid uit het land van Egypte,
uit het dienaarshuis.

3. Niet zal dit er voor jou wezen:
ánderen goden, bij mijn aanschijn!

4. Niet zul je voor jezelf maken
een snijbeeld of welke gestalte ook
die is in de hemelen boven,
die is op het aardland beneden
of die is in de wateren onder het aardland!

5. Níet zul je je voor hen buigen
en níet zul je hen dienen;

want ik,
de Ene, God-over-jou, ben een naijverig God
die onrecht van vaders aan zónen bezoekt,
aan derden en vierden
van hen die mij haten;

6. en die vriendschap bewijst aan dúizenden:
aan hen die mij liefhebben
en mijn geboden bewaken!

••

7. Níet aanheffen zul je de naam
van de Ene, God-over-jou,
voor valse zaken;
want niet ongestraft laat de Ene
wie zijn naam aanheft voor valse zaken!

8. Gedenk de dag van de sabbat,- *het rusten*,
door die te heiligen;

9. een zestal dagen mag je dienen
en al je werk doen,

10. en de zevende dag is
een sabbat voor de Ene, God-over-jou;
níet doen zul je welk werk ook:

jij, je zoon, je dochter,
je dienaar, je dienstmaagd, je vee
noch de zwerver-te-gast die in je poorten is.

11. Want in zes dagen heeft de Ene
de hemelen en het aardland gemaakt,
de zee en al wat er in hen is,
en hij hield rust op de zevende dag;
daarom
heeft de Ene de sabbatdag gezegend
en hem geheiligd!

••

12. Eer je vader en je moeder;
opdat je dagen lang mogen worden
op de -rode- grond
die de Ene, God-over-jou, aan jou geeft!

••

13. Níet doodslaan zul je;

••

14. Níet vreemdgaan zul je;

••

15. níet stelen zul je en

••

16. níet antwoorden zul je over je naaste
als een getuige die liegt!-

17. níet begeren zul je het huis van je naaste;
niet begeren zul je
de vrouw van je naaste,
zijn dienaar, zijn dienstmaagd,
zijn os, zijn ezel,
ja, al wat van je naaste is!

•

Overweging

De samenwerking met de fossiele industrie, het niet uitvoeren van het klimaatbeleid, de samenwerking met Israëlische universiteiten. Tegen deze en andere situaties hebben studenten in de afgelopen jaren veel gedemonstreerd.

Op 6 mei demonstreerden studenten onaangekondigd in Den Haag om aandacht te vestigen op de vernietiging van levens van mensen in Gaza. Ze roepen om medemenselijkheid. Door het lange uitblijven van een afwijzing door de regering en bestuurders vraagt een deel van hen zich af: voelen wij ons nog thuis in Nederland?

Sommige andere studenten in het gebouw voelen zich bedreigd. Een joodse student die er niet bij was, neemt kort daarna contact op. Het protest roept angst om eerdere discriminatie bij hem wakker. Hij woont in een buurt, waar jongeren van kleur, hem kleineren. Hij heeft het met vriendelijkheid geprobeerd, maar werd uitgelachen. In deze buurt moet je een hard masker opzetten, anders wordt je belachelijk gemaakt. Hij is bitter. Kan hij wel op deze manier wel in Nederland blijven?

Zo staan deze groepen studenten tegenover elkaar. Beide met de vraag: is er hier een plek voor mij om te bestaan.

Ik beschrijf het nu in deze woorden, maar daarmee maak ook ik een keuze. Mensen kijken op zó'n andere manier, met zó'n andere sensitiviteit, dat ze ook iets geheel anders waarnemen.

Ik ga kort in op het gesprek met die laatste student. Hij vertelt dat hij ook wel weet: er is een goede kans dat de jongeren in zijn buurt zelf ook gediscrimineerd worden. Dat zij zelf ook vernedering kennen. En dat ze hun bitterheid zo afreageren. Hij weet, dat zij daarin vermoedelijk niet van hemzelf verschillen. Maar hij moet voor zichzelf opkomen: 'ik moet een masker opzetten ...'

Dan vertelt hij dat een medewerker die zijn pas controleerde, hem kleinerde en dat hij zich uit zelfbescherming hooghartig opstelde. Zou het kunnen, zeg ik, dat jij zo bezig bent om voor jezelf op te komen, dat die man dacht: hij neemt mij niet serieus. En dat die daarom zo'n houding aannam? Zou je hem kunnen met respect kunnen benaderen, en tegelijk ook zelf respect vragen? 'Dat zou wel eens kunnen', zegt hij. Dan gaat er iets open: ons gesprek is een bevestiging dat hij er mag zijn. En dat hij voor zichzelf mag opkomen. En er komt ook ruimte om die ander te zien. Het zijn nog niet de demonstrerende studenten, maar er is wel beweging.

Blijf bij je bevrijder

Er wordt vaak gesproken van de Tien Geboden, maar in het Hebreeuws staat er 'woorden'. Het zijn praktijken, manieren van doen. De NBV vertaalt ze in de gebiedende wijs: Maak geen gesneden beeld. Maar de woordkeuze in het Hebreeuws kun je ook heel goed vertalen op een beschrijvende manier. Het zijn dus niet noodzakelijk verplichtingen of fatsoensregels, maar praktische beschrijvingen.

Ze beginnen met de herinnering aan de slavernij en bevrijding. God heeft gezien hoe de slaven in Egypte geen bestaan hadden. Dat is het kader van alles wat volgt. Negatieve herinneringen duwen we vaak liever weg, we zijn liever zelfstandig opgeklommen tot wat we hebben bereikt. We vergeten de hulp, degene die ons heeft gezien, die iets in ons heeft gezien. Maar als de ervaring van bevrijding je blijvend voor ogen staat, dan verval je niet in nieuwe situaties waarin je geen bestaan hebt. Blijf bij je bevrijder, is de boodschap van deze inleiding op de Tien Woorden.

Daardoor klinkt wat volgt ook anders. Het zijn niet zozeer morele regels of een utopie, maar een concrete beschrijving van hoe je betrokken samen kunt leven. Als je blijft bij je bevrijder, dan láát je je niet bepalen door de afgoden van bezit en status, dan gebruik je Gods naam niet voor jouw eigen belang; dan wérk je je niet over de kop maar weet je van de rust te genieten; dan heb je respect voor de generaties voor jou; dan dood je niet; dan steel je niet; dan lieg je niet wanneer een ander van jouw afhankelijk is; dan ben je niet uit op het bezit of de status van anderen

Blijven bij je bevrijder, betekent dat er van binnenuit iets verandert. Het is een dankbaarheid die bescheiden maakt. Dat werkt door in de manier waarop je met de aarde omgaat, waarop je met anderen samen leeft, waarop je tegenover God staat.

Maar als mensen nog onder een regime zoals dat van farao leven, als het eigen bestaan bedreigd wordt, zijn mensen eerst daarmee bezig. Mensen die gevangen zijn in bitterheid, of mensen wier leven bedreigd wordt, die zijn nog niet vrij.

Hoor, Israël

Behalve in het boek Exodus worden de Tien Woorden ook in Deuteronomium genoemd. Daar worden ze ingeleid met 'Sjema, Jisrael', 'Hoor, Israël'. 'Horen' is eigenlijk te zwak, het gaat niet om aanhoren wat gezegd wordt. Maar het gaat om luisteren en de diepere bedoeling aanvoelen. 'Sjema' betekent naast horen, ook luisteren, aandacht hebben. Maar ook: begrijpen, jezelf eigen maken. En zelfs: antwoord geven, reageren. God wil geen 'blinde gehoorzaamheid', maar nodigt uit om te antwoorden.

Luisteren is veranderen. Als je werkelijk luistert, dan stel je je open voor een heel ander. Dat is kwetsbaar. Je diepste zekerheden kunnen gaan wankelen.

En werkelijk beluisterd worden, betekent ook kwetsbaarheid voor die ander. Het is kwetsbaar als iemand serieus neemt wat ik denk, hoe ik twijfel, wat mijn angsten zijn, of mij de ruimte laat om mijn overtuigingen te noemen. In de documentaire op YouTube White Right bezoekt de maakster Diyaan Khan, half Libanees, de PR-functionaris van een extreem-rechtse groepering in de VS. Ze mag meelopen in een anti-abortus / pro-life demonstratie en in een protest om standbeelden voor Zuidelijke leiders uit de burgeroorlog, pro-slavernij, te behouden. Ze logeert enkele dagen bij hem thuis. Hij vertelt dat hij tegen immigratie is en dat immigranten het land uit moeten. 'Wat betekent dat voor mij?' vraagt ze hem. Dan valt hij stil. 'Jij bent een vriendin.' 'Maar wat zou je doen?' En na enkele minuten zegt hij: 'Je zou ook het land uitmoeten; want anders zou alles waar ik in geloof en waar ik voor sta, niets waard zijn.' Tijdens de montage van de documentaire, drie maanden later, ontvangt ze een mail: door haar vragen is hij na gaan denken en heeft hij de beweging verlaten. Dat gebeurt lang niet bij al degenen in de documentaire, maar er ontstaat wel ruimte.

Echt beluisterd worden, zoals deze vrouw doet, betekent dat je ook kwetsbaar bent. Veel van de mannen die er lid zijn, komen uit een omgeving waar werkloosheid dreigde. Er is een sterk gevoel van minderwaardigheid, misschien is dat aangepaard, misschien is dat terecht. Als dat werkelijk beluisterd wordt, is verandering mogelijk. Als iemand zijn overtuigingen in een gesprek uiteen kan zetten, en de consequentie daarvan duidelijk wordt, dan kunnen ze ook gaan bewegen.

Hoor Israël, dat is ook: oefen jezelf om te luisteren. Zodat ook anderen kunnen veranderen.

Luisteren naar het 'stil geschreeuw'

Behalve luisteren is het ook nodig om positie in te nemen. Een van de studenten die deelnam aan klimaatprotesten, vroeg: De rechter heeft herhaaldelijk bevestigd dat de overheid in actie moet komen. Waarom wordt er niet geluisterd naar het protest?

De geloofstraditie stelt de vraag: hoe houd je het vol? Om op te komen voor wie of wat in zijn bestaan bedreigd wordt: mensen, dieren, natuur. Hoe houd je het vol?

In een bewaard gebleven brief schrijft een anonieme zielzorger uit de vijftiende eeuw: Wees gerust, want ze kunnen God immers niet uit de grond van je hart uitgraven. Hij noemt God: schat, bron, verborgen zekerheid. En ook 'Gij, stil geschreeuw'. Dat is ook de ondertitel van een bekend boek van de Duitse theoloog Dorothee Sölle. Het duidt aan dat God zijn macht niet vestigt op heerschappij en bevelen. Het is een bemoedigende naam voor God voor iedereen, die het vaak onhoorbare 'stil geschreeuw' missen. Het komt erop aan het stille schreeuwen in de wereld te respecteren. En om de schreeuw in ons te koesteren.

Dat schreeuwen klinkt in de bedreiging van mensen, diersoorten en leefomgeving en wie protesteert geeft stem aan wat niet hoorbaar is. Hoewel dat lang niet altijd tot resultaat leidt, is dat stem geven alleen al een manier van niet afstompen. Het is een manier van blijven bij je bevrijder die de stem van de slaven in Egypte hoorde.

Blijf bij je bevrijder, betekent afzien van de claim op het grote gelijk. Het is luisteren, ook naar wie vast zitten in hun haat of bitterheid, in hun idee dat zij de enige zijn die bedreigd worden.

Studentenpastoraat helpt studenten tot spreken te komen. Dat hoort bij de levensfase. Dat gaat soms op een geslaagde manier en soms minder geslaagd. Maar voor zover zij nog niet zo gebonden zijn aan verplichtingen en belangen, hebben ze een vrije manier van kijken. Dat kan helpen om scherp te luisteren. Naast tot spreken komen, is het daarna ook belangrijk om te leren luisteren. Om zo op het spoor te komen van het stille schreeuwen in onszelf en in de wereld.

Slottekst: Uit Mystiek en verzet. Gij stil geschreeuw, Dorothée Sölle

De paradoxale uitdrukking 'Gij stil geschreeuw' [houdt me al vele jaren bezig]. Het is een mystieke naam voor God, die zijn macht niet grondvest op heerschappij en bevelen. Het is een naam die allen kunnen gebruiken die het onder ons dikwijls onhoorbaar geworden 'stil geschreeuw' missen. Dat wij allen leren het ten diepste in de wereld te horen, daartoe helpe ons degene die ook in ons schreeuwt.

Ekklesia Leiden
Rapenburg 100
2311GA Leiden
www.ekklesialeiden.nl
info@ekklesialeiden.nl